

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Черниш О. В., к.е.н., Шатило О. М., асистент

Постановка проблеми. В умовах фінансової глобалізації розвиток міжнародної фінансової системи характеризується значним зростанням обсягів зовнішньої державної заборгованості країн світу. В Україні за роки її незалежності формування боргу відбувалося значною мірою під впливом потреб фінансування поточних бюджетних видатків, що зумовило його структуру та обсяги.

Аналіз останніх досліджень. Важливе значення місця та ролі державного боргу у фінансовій системі держави зумовило постійну увагу дослідників до різних його аспектів. Серед західних вчених особливої уваги заслуговують праці Р. Барро, Дж. Бьюкенена, П. Елворта, Н. Калдора, Дж. Кейнса, П. Кругмана, А. Лернера, К. Маркса, Р. Масгрейва, Л. Мауера, Ф.Махлупа, Ф. Модільяні, Л. Пазинетті, Д. Рікардо, А. Сміта, Дж. Стігліца, П. Харрода та ін. Зовнішню заборгованість як невід'ємну складову сучасної міжнародної фінансової системи досліджували російські вчені-економісти Вавілов А., Саркісянц А., Федякіна Л. та ін.

Мета, об'єкт та методика дослідження. Метою дослідження є дослідження сучасного стану державного боргу України.

Результати дослідження. Згідно Бюджетного кодексу України державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення. Метою проведення державних запозичень є покриття бюджетного дефіциту на державному і регіональному рівнях, цільового фінансування різноманітних програм, поповнення необхідних резервних активів, а також рефінансування раніше здійснених державних запозичень.

Структурно державний борг України складається з внутрішнього і зовнішнього, різниця між ними полягає у відношенні кредитора до України, внутрішній борг – заборгованість держави всім громадянам, які тримають внутрішні державні облигації, а зовнішній – запозичення держави на зовнішньому ринку. Обсяги боргів переважної більшості країн світу постійно збільшуються, причиною цього явища є дефіцит бюджетів, витрати на підтримку національної валюти, фінансування соціальних та інфраструктурних програм, які не співмірні з державними бюджетами країн, що їх реалізують.

Максимальний державний борг належить США – 15 трлн. 930 млрд. дол., що в свою чергу становить 108,9% ВВП найбільшої економіки світу. Також вагомими обсягами запозичень мають європейські країни, серед яких Велика Британія, Німеччина, Франція, також Японія. Обсяги українських запозичень становлять 135 млрд. дол., і це 39 місце у світі яке ми займаємо між Казахстаном та Катаром.

Для порівняння: в країнах СНД після 2000 р. рівень державних боргів до ВВП навіть скоротився (за рахунок зростання ВВП і списання боргів після фінансової кризи 1998 р., найбільше в Росії). Після 2007 р. рівень заборгованості дещо зріс (з 9% до 15%), але не настільки як в країнах ЦСЄ після їх вступу до ЄС.

Розмір державного боргу, його динаміка і структура, темпи його росту є показниками фінансового стану держави та ефективності державної боргової політики. Державний борг є не лише засобом залучення коштів для фінансування державних потреб, але й важливим інструментом боргової політики держави, нераціональне використання

якого може призвести до суттєвих ускладнень в економіці. На рис. 1. показано динаміку державного боргу України за останні 5 років.

В цілому, за останні 5 років величина державного зовнішнього боргу постійно зростає. Тобто, тривалий час політика управління державним боргом була спрямована на зовнішні запозичення. Основною причиною була висока вартість запозичень на внутрішньому ринку. Висока вартість державних внутрішніх запозичень була спричинена низькою ліквідністю державних цінних паперів, а це в свою чергу спричинило недостатній попит на них. Таким чином, державі було вигідніше здійснювати зовнішні запозичення.

Зазвичай такі показники не є критичними. Проте, враховуючи зниження перспектив економічного зростання в світі та Україні, а також погіршення фінансової стабільності в Єврозоні, здійснення відповідних обсягів запозичень на фінансових ринках може ускладнитись через відсутність попиту із прийнятними ціновими пропозиціями.

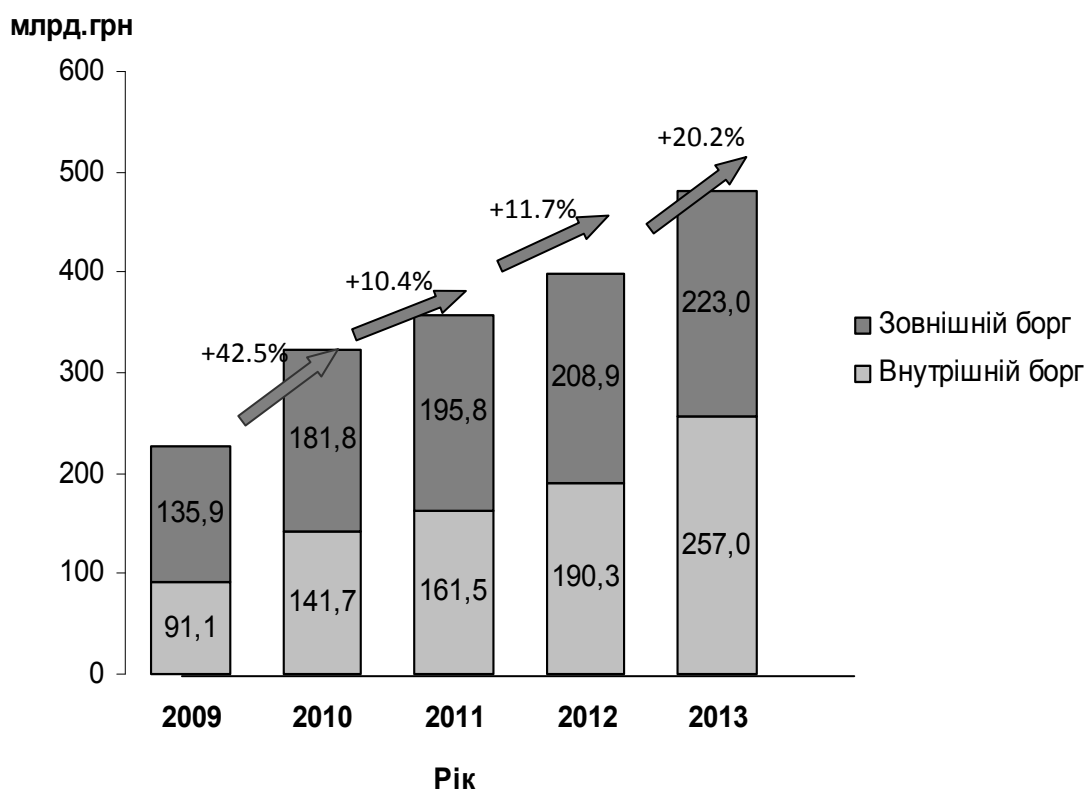

Рис. 1. Динаміка державного боргу України за 2009 – 2013 рр., млрд. грн.

За рівнем державної заборгованості до ВВП і Єврозона, і ЄС уже випередили США і наздоганяють Японію. У 1990 р. США мали вищий рівень заборгованості, ніж країни Єврозони і ЄС, а у 2012 р. навпаки – значно нижчий. До того ж США у набагато вигіднішій ситуації, оскільки їх валюта обслуговує близько 70% світового ринку зовнішньої торгівлі, міжнародного капіталу і золотовалютних резервів. Це дозволяє США, разом з потоками емісії своєї валюти, переносити значну частину боргового навантаження на інші країни.

Фахівці визначають рівні боргу відносно ВВП, які є безпечними для країни та загрожують їй дефолтом, для України він складає близько 35% від ВВП. Відповідно до законодавства, за Бюджетним кодексом України, величина основної суми боргу не має перевищувати 60 % фактичного річного ВВП. Безпечний рівень боргу – це такий рівень, при якому держава може своєчасно і в повному обсязі виконувати свої боргові без проведення реструктуризації цих зобов'язань чи оголошення дефолту, а також здійснювати державні запозичення за прийнятними відсотковими ставками.

Міжнародний Валютний Фонд спрогнозував показники обсягів державного боргу країн світу до 2016 року. Як бачимо, в Китаю, Ізраїлю, Німеччини суттєво скорочується держборг, а в США та Росії до 2016 року в порівнянні з 2011 роком він зростатиме до 115,4% та 19,4% ВВП відповідно.

Основною причиною росту запозичень в нашій країні є неспроможність фінансування соціальних програм та постійний дефіцит платіжного балансу країни, а в розвинених країнах світу основна маса запозичень спрямовується на реалізацію масштабних національних проектів, розвитку інфраструктури та перспективних галузей економіки.

Висновки. Управління та обслуговування державного боргу є одним з пріоритетних завдань фінансової політики держави, важливою умовою стабільності її фінансової системи. Ефективне управління боргом на всіх його етапах дозволить уникнути кризових боргових ситуацій та перевантаження видаткової частини державного бюджету в розрізі витрат на обслуговування державного боргу, сприятиме забезпеченню стабілізації соціально-економічної ситуації та розвитку економіки України.

Використані джерела інформації

1. Вахненко Т. П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи / Т. П. Вахненко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 14–28.
2. Мних А. М. Особливості використання запозичених коштів в Україні / А. М. Мних // Фондовый рынок. – 2009. – № 48. – С. 30–32.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [<http://www.minfin.gov.ua/>].
4. Офіційний сайт Рахункової палати України [<http://www.ac-rada.gov.ua/>].